

VOJENSKO - HISTORICKÁ ČÁST

DESET LET OD VÍTEZNÉ STALINGRADSKÉ BITVY

Plk. děl. Vojtěch Skol

Již deset let nás dělí od skončení bitvy o Stalingrad. 2. února 1943 umlkl ve zříceninách tohoto města hrdinný boj, který tam zuřil s nevídanou prudkostí od začátku září 1942. Stalingrad byl cílem jednoho období letní ofensivy Němců v roce 1942 a stal se místem jejich rozhodné porážky, „soumrakem německé armády“, jak řekl soudruh Stalin.

A přece se v Hitlerově plánu „Barbarossa“, plánu bleskové války proti Sovětskému svazu, nikde se jménem Stalingrad neshledáváme. Jako cíle operací se uvádějí: 1. Moskva, 2. Leningrad a Ukrajina, 3. Severní Kavkaz s naftovými zdroji, 4. čára Archangelsk, Astrachaň. Usměrnění hlavní německé ofensivy roku 1942 na Stalingrad je výsledkem změn, které musel Hitler provést v operačních plánech, byv k tomu donucen aktivitou Sovětské armády, která dokázala, že v obranném boji lze vzít iniciativu do rukou. Už zimní sovětské vítězství u Tichvince a úporná obrana Leningradu přinutily Němce na severu se zakopat a jen se bránit. Sovětské vítězství před Moskvou je přesvědčilo, že přímý směr na hlavní město Sovětského svazu je pro ně definitivně uzavřen. Těžké boje od začátku války způsobily Němcům milionové ztráty na lidech a velké ztráty na materiálu. Živá partyzánská činnost na celém obsazeném území poutala řadu okupačních jednotek. Nebylo už možno útočit na všech zamýšlených směrech. Ale ohromný zbrojní průmysl Německa, vasalských a okupovaných států dával možnost získat rozhodující převahu v bojové technice. A s další příznivou okolností mohl Hitler na rok 1942 počítat: bylo jisto — a to věděl od svých přátel v New Yorku i v Londýně — že toho roku nebude uskutečněna invaze do Evropy. Němci mohli tedy soustředit dostatek sil, aby zorganizovali význačnou ofensivu v jednom směru.

Na jaře 1942 obléhali Němci ještě Leningrad, drželi prostor Staraja Russa, stáli západně od Velikije Luki, udrželi však Ržev, Orel, Kursk i Charkov; jižně odtud tvořila fronta hluboký výstupek na západ, kde se sovětská vojska zmocnila Lozovaja, pak se otáčela k severovýchodu k řece Sev. Doněc, odkud šla napříč přes Donbas k Taganrogu. Na poloostrově Krym se bránil již od 5. listopadu 1941 Sevastopol a východní cíp kerčského poloostrova.

Německé síly, které byly v zimních bitvách značně oslabeny, byly doplněny a zesíleny novými vyššími jednotkami. Začínal-li Hitler před rokem válku armádami o 210 divisích, měl na jaře 1942 na východní frontě k dispozici 240 divisí. Z toho bylo 179 divisí německých (v červnu 1941 jen 170), 61 divisí vasalských (v r. 1941 jen 40); Hitler přinutil své „spojence“ k aktivnější účasti.

Operace měly provést dvě skupiny armád. Na směr hlavního úderu byla na úseku Orel, Lozovaja připravena skupina armád B (Weichs), složená z 2. a 6. armády, 4. tankové armády, 2. maďarské armády a 6. rumunského armádního sboru; celkem měla 71 divisí. Na směr pomocného úderu — na Kavkaz — se shromažďovala s čelem na frontě od Lozovaja po Taganrog skupina armád A, složená ze 17. armády a 1. tankové armády, 8. italské a 3. rumunské armády; k této skupině patřila také 11. armáda na Krym. Skupina armád A měla celkem 43 divisí.

Hitler byl pln naděje, že se mu podaří Sovětskou armádu porazit v létě 1942 a válku skončit do zimy. Podle jeho dispozic byl vypracován tento plán:

Prolomit sovětskou frontu v úseku od Kurska po Rostov s hlavním úderem ve směru Charkov, Stalingrad, proniknout v široké sestavě do prostoru západně od Volhy a přetít tak spojení centra státu s Kavkazem. Poté vést ofensivu podél Volhy na sever k vyvrácení obrany prostoru Moskvy od východu a zmocnit se hlavního města Sovětského svazu v sou-

činnosti s vojsky útočícími čelně od západu. Současně útočit na pomocném směru Rostov, Baku, vázat tak zálohy sovětského vrchního velitelství a zmocnit se kavkazských naftových revírů.

V dalším průběhu se předvíдалo — za předpokladu, že se uvedený plán bude dařit — vyslání motorisovaného expedičního sboru přes Zakavkazsko směrem na Perský záliv s úkolem zabezpečit německému vlivu Irak a Syrii, popřípadě i Egypt.

Německé velení vykalkulovalo rychlý průběh operací: 25. 7. Stalingrad, 10. 8. Saratov, 15. 8. Kujbyšev, 10. 9. Arzamas; 25. 9. Baku. Obchvat prostoru Moskvy a likvidace posledního sovětského odporu byly plánovány na říjen a listopad 1942.

Prostor operací je jihoruská step s mírnými vlnami od severu k jihu, ubývajícími k jiho-východu. Největší nadmořská výška je u Charkova 200 m/nm, nejmenší u delty Volhy, 20 m pod hladinou Černého moře. Z Kubánské nížiny se pojednou terén prudce zvedá do 5000 m vysokého Kavkazu. Půda popisovaného bojiště je sprásová černozem, promíšená někde pískem, ve východní části s ojedinělými menšími solnými stepmi.

Významné řeky, které tvořily překážku německému postupu, jsou tyto:

Doněc, široký ve svém dolním toku 100 m a hluboký až 3 m.

Don, na toku od Voroněže po velký ohyb západně od Stalingradu 100 až 400 m široký a až 2 m hluboký, odtud po ústí až 600 m široký a 3 až 6 m hluboký;

Volha, jejíž šíře byla u Stalingradu 500 m až 2 km a hloubka od 3 m do 20 m.

Údolí těchto řek se vyznačuje tím, že jejich západní (pravý) břeh je vysoký, s příkrými svahy až stěnami, kdežto východní (levý) břeh je po většině písčité a nízký. Výška stěn dosahuje na Donci až 80 m, na středním Donu až 150 m, u Stalingradu několik desítek metrů. Přítoky zprava vyrývají v terénu hluboká a úzká koryta zvaná „ovragi“. Údolí Donu a Doňce je tedy větší překážkou při vojenských operacích směrem na západ než směrem na východ. Uvedené řeky jsou splavné, přechodů bylo přes ně málo.

Lesní porost od čáry Charkov, Voroněž je jen podél toků řek, jinak je step bezlesá.

Podnebí je celkem suché, a proto jsou travnaté stepy v létě sjezdné i mimo cesty.

Komunikačními středisky jsou Rostov a Stalingrad. Všemi komunikacemi je bohatý Donbas, jímž probíhala fronta.

Z železnic vedla ve směru německých operací na východ jediná jednokolejná trať Li-chaja, Stalingrad. Síť rokádních tratí, velmi výkonných, končila v Rostovu. Pomocný úder ve směru Rostov, Baku měl k dispozici výkonnou železnici, předpokládal však v dalším průběhu ovládnutí posledních obranných postavení sovětských na Krym.

Hustota obyvatelstva od čáry Charkov, Voroněž na jihovýchod rychle klesá. Mimo hustě zalidněnou hornickou a hutnickou oblast Donbas, průmyslový prostor Stalingrad a úrodnou Kubáň jsou stepní části málo zalidněny.

Část průmyslových podniků z prostoru Donbas byla evakuována i s dělnictvem, část pracovala; všechny doly plnily i za těžkých přífrontových podmínek svou plánovanou těžbu. Obyvatelstvo, v němž bylo značné procento účastníků občanské a intervenční války z let 1918 až 1920, bylo velmi uvědomělé.

Sovětské velení předvíдалo velkou německou operaci a pátralo po jejích přípravách. Protože Němci shromažďování ohromné masy vojsk plně neutajili, mohlo učinit první kroky k tomu, jak německý úder zeslabit, pak usměrnit a konečně zastavit a současně vytvořit vhodnou situaci pro protiofensivu. Krajní hranici, na které musel být nepřítel zastaven, byla stanovena čára Don, Volha, na jihu Kavkaz.

Co způsobilo, že nepřátelské přípravy nezůstaly sovětskému velení utajeny? Byl to pečlivý a soustavně prováděný průzkum. I když mohli Němci v první části války dosáhnout v určitém prostoru převahy ve vzduchu, mělo sovětské letectvo po celou válku převahu nad německým, bylo výtečně vycvičeno a své úkoly plnilo s hrdinstvím. I ostatní průzkumné orgány pronikaly hluboko za frontu. Konečně výtečným zpravodajským činitelem bylo i obyvatelstvo okupovaných území, které z velké části vstupovalo do partyzánských oddílů nebo aspoň s nimi pracovalo. Nepomáhala ani nejkrutější opatření ně-

meckých okupačních úřadů ani vyhnání obyvatelstva z celých prostorů: odvážní sovětsí lidé pronikali do uzavřených prostorů, sledovali všechnu činnost německých jednotek a podávali zprávy, které byly odesílány radiotelegraficky.

Obranné období bitvy

Zamýšlená německá ofensiva na Stalingrad a na Kavkaz předpokládala zabezpečení týlu před možností sovětského útoku z poloostrova Krymu na sever. Proto 8. května začal nový útok německé 11. armády na Sevastopol. Obránci opustili město teprve 3. července na rozkaz vrchního velitelství a byli přepraveni černomořským loďstvem do Zakavkazí. Německá 11. armáda byla pro ztráty vyřazena na čtvrt roku.

Sovětské velení nedovolovalo německým jednotkám shromažďovat se v klidu. Od 12. do 18. května provedl jihozápadní front na rozkaz vrchního velitelství úder na shromažďující se německé síly v prostoru Charkov, jímž byly německé armádě způsobeny ztráty v hodnotě deseti divisí a vynucen odklad připravované ofensivy. Současně se připravovala na směr možných německých úderů hluboká obrana. Již začátkem června ukončil stalingradský vojenský okruh formování záložních vyšších jednotek a v polovici června zaujala část vojsk obranu na středním toku řeky Don mezi Voroněží a ohbím řeky severozápadně od Stalingradu.

Koncem června začal útok 2. německé armády s 2. maďarskou armádou ve směru Kursk, Voroněž, určený k zabezpečení levého boku hlavní úderné skupiny a k vyvrácení obrany řeky Don od severu. Úder však svého cíle nedosáhl. Sovětská vojska Voroněž aktivní obranou uhájila a střední tok řeky Don zůstal pro německá vojska nadále nepřekročitelnou překážkou.

Připravovaná hlavní německá ofensiva ve směru na Stalingrad se již nedala odkládat. Úderem soustředěných sil skupiny armád B v prvním týdnu července se podařilo Němcům prolomit obranu jihozápadního frontu. Do průlomu byly zasazeny 6. armáda (Paulus) a 4. tanková armáda (Gott) k rozvíjení útoku směrem na Stalingrad. Tyto armády měly dohromady 29 divisí, z toho 22 pěších, 4 tankové a 3 motorisované; podporovala je 4. letecká armáda, která měla při začátku operací okolo 900 letounů. Německé armády byly ohromné operační svazy, které se dělily na značný počet silných armádních sborů. Byly proto těžkopádné proti sovětským armádám, tehdy bez svazků pěších sborů, tedy menším, ale operativnějším. Německé pěší divise měly silné počty (16 900 mužů, 134 děl, 141 minometů), německé tankové divise měly 169 tanků (z toho 30 tanků s kanonem 75 mm). Mimo organické pěší, minometné a tankové pluky byly německé armády zesíleny značným počtem posilových jednotek.

Přes ohromnou přesilu se předpokládaná rychlost postupu pro houževnatý odpor sovětských vojsk rychle snižovala.

Zatím co druhé sledy jihozápadního frontu bojovaly s útočnými klíny německých armád, prováděla se opatření směřující k uhájení prostoru Stalingradu. Na širším donském předmostí, hlubokém 35 km, 65 km západně od Stalingradu, zaujaly v polovici července obranu dvě armády ze zálohy hlavního velitelství, které měly dohromady deset pěších divisí s nízkými počty: 62. armáda mezi řekou Don a Čir na čáře Kletskaja, Surovikino (na úseku 85 km), na jih od ní po Verchně Kurmojarskaja 64. armáda (fronta 80 km). Současně bylo připravené obranné pásmo na severním břehu Don obsazeno 63. armádou. Na dolním toku řeky od Verchně Kurmojarskaja po Konstantinovku zaujala obranu 51. armáda. Prostor města Stalingradu byl budován jako opevněný rajon s obrannými obvody vnějším a vnitřními, zesílenými ve směrech od západu a jihozápadu několika mezilehlými postaveními. Velitelem nově zřízeného stalingradského frontu byl ustanoven genplk. Jermenko.

Po 17. červenci zjednaly čelní jednotky nepřítele dotyk s obranou 62. a 64. armády. Němci se rozhodli likvidovat jednotky na donském předmostí sbíhavým útokem obou

armád: 6. armády směrem na Perelazovskij, Kalač a 4. tankové armády směrem na Morozovsk, Kalač. Útok začal 20. července, ale probíhal velmi pomalu.

Sovětská vojska, zesílená postupně několika tankovými vyššími jednotkami a protitančným dělostřelectvem, kladla houževnatý odpor a smělymi protiútoky znemožňovala zamýšlený obchvatný manévř Němců. Nebezpečí vzniklé pronikáním německých tanků a pěchoty na styku mezi 62. a 64. armádou bylo odstraněno protiútoky a opřením obrany o řeku Čir a Don. 51. armáda musela pod tlakem nepřítele ustoupit na čáru jezer jižně od Stalingradu. Němci soustředili své síly proti 62. armádě a v novém útoku, který začal 7. srpna, kombinovali čelní úder s obchvatným manévrem z jihu proti 64. armádě na směru Verchně Kurmojarskaja, Stalingrad. 64. armáda byla zatlačena a zaujala novou obranu na jižní části připraveného vnějšího obranného stalingradského obvodu, t. j. na řece Myškova, dále na Plodovitoje a Rajgorod (u Volhy). 62. armáda odrazila nepřátelské útoky obranou na místě. Když se nepříteli podařilo provést několik vlnů, které pro nedostatek sil nebylo možno likvidovat, nařídilo velitelství frontu, aby také 62. armáda zaujala obranu na vnějším obranném stalingradském okruhu, t. j. na východním břehu Don. Na tomto postavení 62. armáda 17. srpna nepřítele zastavila. Její části, které bojovaly v obklíčení, většinou se probily k hlavním silám.

Němci spěšně zorganizovali nový útok, podle jejich přesvědčení poslední. Hlavní úder vedli severní skupinou o deseti divisích ve směru Verchnaja Buzinovka, severní okraj Stalingradu, prostřední skupina útočila čelně, jižní obchvatem podél železnice Kotělnikovskij, Stalingrad. Útok připravili a podporovali nejsilnějším leteckým bombardováním města Stalingradu. Pokusy nepřátelské střední skupiny o přechod řeky Don ztroskotaly o úpornou a aktivní obranu 62. armády. Severní skupině se však podařilo přejít Don a vytvořit úzký průlom, do něhož zasazené tankové a motorisované jednotky pronikly 23. srpna na pravý volžský břeh mezi osadou Jerzovka a stalingradským předměstím Rynok. To znamenalo nebezpečné ohrožení města Stalingradu i týlu 62. armády, která bojovala na Donu. Jižní nepřátelská skupina byla několikrát odražena, ale 29. října se jí podařilo prolomit obranu 62. armády a ohrozit bok a týl 62. armády také z jihu. Proto velitelství frontu nařídilo jednotkám zaujmout obranu na vnitřním obranném okruhu města na čáře Dubovka, Samofalovka, říčky Rossoška a Červlennaja. Nepřítel, který chtěl dobýt město z chodu, rozpoutal zuřivou bitvu, trvající bez přestání od 3. do 14. září.

Jednotky německé 6. armády a 4. tankové armády se mohly soustředit na dobývání města, protože ochranu jejich severního boku převzaly po 23. srpnu 8. italská a 3. rumunská armáda. O ně musela být ochuzena skupina armád A, která vyrazila 25. července na Baku, již však zase kavkazský hřbet zůstal nepřekročitelnou překážkou.

Stalingrad, velkoměsto o 525 000 obyvatel a středisko Stalingradské oblasti, patřil mezi nejprůmyslovější města Sovětského svazu. Měl přes 200 průmyslových závodů, z toho 25 významu všesvazového nebo republikového. Stalingradský traktorový závod, závod Krasnyj oktabr a Barikády dodávaly armádě traktory, tanky, děla a střelivo. Stalingrad je i důležitým střediskem dopravy železniční, vodní a letecké, zvláště se zřetelem na spojení s naftovými oblastmi kavkazskými.

Mírně zvlněný terén, klesající směrem na východ a rozrytý četnými suchými roklami a hlubokými koryty říček Orlovka, Mokraja Měčетка a Carica, svažuje se ve vzdálenosti 500–1500 m od řeky náhle k řece kde tvoří stupeň vysoký několik desítek metrů. Její hlšina je tu asi 10 m pod úroveň Černého moře, Kaspického moře do něhož se Volha vlévá je samo 25 m pod úroveň moře Černého. Město, při délce 25 km jen 500 až 3000 m široké, bylo ve stalinských pětiletkách přestavěno v moderním slohu a tvořilo zděnou hradbu před řekou, zabírajíc pozorování a přímému postřelování řeky. Asi uprostřed města byla nezastavěná dominující výšina, Mamajova mohyla, kóta 102. Odtud bylo možno dobře přehlédnout jak město, tak tok řeky po proudu i proti proudu. Na západním okraji města byl pás zahrad a parků. Jinak v krajině není porostu kromě řídkého křoví. Zemědělské osady v okolí města měly budovy z větší části dřevěné.

V řece, která se dělí u města na dvě ramena, je několik plochých ostrovů. Východní břeh je plochý, s častými mrtvými rameny a je málo osídlený.

Obyvatelstvo se od počátku obětavě účastnilo budování opevnění. Dělnictvo zbrojařských závodů neustávalo ve své práci na výrobě a opravě zbraní a techniky až do okamžiku, kdy muselo odložit nástroje a bránit budovy proti útočícím německým tankům a samopalníkům. Boje schopné obyvatelstvo utvořilo jednotky, které byly vřaděny do 62. armády. ostatní se zařadili do pracovních praporů. Jen práce neschopní byli evakuováni.

Obrana města byla svěřena jedině 62. armádě, jejímž velitelem byl 12. září ustanoven gen. Čujkov.

K stalingradskému frontu patřily mimo 62. armádu 64., 57. a 51. armáda, která hájila jižní část prostoru Stalingradu a udržovala spojení se zakavkazským frontem. Vojska na levém břehu středního toku řeky Don a na sever od Stalingradu byla podřízena nově zřízenému donskému frontu.

Po 3. září postupovali Němci již velmi pomalu. Přesto přilnuly části 4. tankové armády k jihozápadnímu okraji města. Do 13. září byl nepřítel zastaven na obranných a příčných postaveních 2 až 10 km na západ a severozápad od města. Němci tam soustředili nejlepší jednotky a více než polovinu svých leteckých sil, které měli na sovětsko-německé frontě.

14. září vyrazil německý nový útok, vedený čelně sedmi divisemi 6. armády a podporovaný 500 tanky a 1400 děly. Od svítání toho dne bylo město bombardováno 2000 letouny. Nepřítel se s velkými ztrátami zmocnil rozhodující výšiny Mamajova mohyla, ale byl zatlačen protiútokem 13. gardové divise gen. Rodinceva, která se přepravila přes řeku za dne, v palbě nepřítele. V touž dobu pronikly do jihozápadní části města a 22. září až k řece také jednotky 4. německé tankové armády. Od tohoto dne se boje přenesly přímo do města a trvaly do 2. února 1943. Na pravém křídle 62. armády se útočník dostal na okraj města teprve koncem září. Sovětské jednotky tu dovedně využívaly mezery široké 5 až 6 km mezi Stalingradem a obranou levého křídla donského frontu, kde křížovou palbou Němcům nedovolovaly rozvinout větší činnost křížovou palbou.

Obrana města při jeho délce a malé hloubce s velkou řekou v zádech byla velmi obtížná. Zejména těžké bylo vedení boje, neboť zálohy umístěné na levém břehu se musely přepravovat přes řeku a menší zálohy na pravém břehu musely se přesunovat v dosahu pěších zbraní nepřítele. Velení bylo ztíženo tím, že pro neustálé postřelování dělostřelectvem a pro denní bombardování letectvem nastávaly poruchy na vedeních a v radiových stanicích vznikaly vlivem prudkých otřesů časté poruchy. Všichni obránci města byli však proniknuti myšlenkou, že nepřítele musí zastavit ve zdech svého města a že pro ně na levém břehu řeky není místo. Výraz tomu dal i gen. Čujkov tím, že umístil své VS (první sled) na pravém břehu řeky. Přední okraj obrany byl někdy jen několik set metrů od jeho stanoviště.

Všechny přísuny i odsuny se mohly provádět přes řeku jedině v noci. Plavidla, která nekotvila na několika málo místech krytých vysokým břehem, byla vždy přes den u břehu ponořena pod vodu, aby byla uchráněna před účinkem palby. Když začala po řece plout ledová tříšť, byla možná přeprava jen opatrným převážením veslovými soulodími.

Velké útoky Němců se střídaly s obdobím drobného ženijního boje o jednotlivé domy. Sovětská vojska se tvrdě bránila a dobývala ztracených objektů zpět odvážnými výpady malých jednotek. Přesila Němců v dělostřelectvu, tancích a letectvu, ve volném terénu přínášející úspěchy, se ve městě nemohla uplatnit.

Německé jednotky byly jedna za druhou decimovány. Ale velitelství skupiny armád a Paulus zasazovali další divise, další tanky. Německému 41. tankovému sboru a 4. armádnímu sboru, které útočily podél řeky a od jihozápadu, podařilo se do 27. září zmocnit se téměř celé jižní části města. Mnohem pomaleji postupoval útok 14. mechanizovaného sboru od severu a nejsilnější skupiny, 51. armádního sboru, od západu. Nejtužší boje byly svedeny o Stalingradský traktorový závod, závody Barikády a Krasnyj okťabr, kterých několikrát dobyli sovětsí vojíci zpět.

62. armáda byla za celou dobu zesílena jediné na dělostřelectvu, minometech a raketo-metech, na tancích a jedinou 13. gardovou divisi gen. Rodimceva.

Nepříteli se dobýt města nepodařilo. Sovětská vojska byla sice znovu vytlačena s kóty 102 a v dalších bojích v říjnu rozdělena na tři skupiny: skupina „Rynok“ na severním okraji města, v rozloze 3×2 km, od ní 4 km na jihozápad menší skupina, jen úzkým koridorem oddělená od největší skupiny východně od závodu Krasnyj oktábr, na prostoru $5 \times 1,5$ km; tam bylo VS 62. armády. Ale německé jednotky byly už velmi vyčerpaný, zatím co obrana sovětských vojáků byla stále úpornější.

Když v předvečer oslav Velké říjnové socialistické revoluce poslouchali obránci města slova Stalinova o tom, že splnili úkol a že se blíží den odplaty, trvaly ještě pouliční boje, ale sami Němci si byli vědomi, že dále již neproniknou. Sovětský svaz však postupně hospodářsky i vojensky sílil. Na Urale a na Sibiři byly uvedeny do chodu závody, které byly evakuovány na západě. V dělnictvu nabývalo čím dál tím většího rozšíření socialistické soutěžení. Proto mohlo být doplňování armády zbraněmi, municí a technikou stále zdokonalováno. Sověští vědci a konstruktéři dali do služeb obrany vlasti své schopnosti a výzbroj stále zdokonalovali. Kolchozníci, většinou ženy, mládež a starší lidé, obětavě pracovali, aby armáda měla dostatek potravin. Je podivuhodné, že 62. armáda mohla být zásobována z velké části z místních zdrojů (na př. moukou ze 75%, kroupami z 35%, masem ze 70%, zeleninou a brambory z 33%). Lidé věnovali své úspory na zakoupení zbraní pro armádu. Všechn sovětský lid plnil s nadšením Stalinovu květnovou výzvu „Všechny síly na pomoc frontě!“

Sovětská armáda, která v zimních bojích porazila nepřítel u Moskvy, pilně cvičila s novými zbraněmi, které dodávaly závody čím dál ve větším počtu. Sověští velitelé zhodnocovali způsob boje Rudé armády a studovali způsoby boje a operací německé armády. Sovětské štáby si v bojích a při cvičeních osvojovaly součinnost druhů vojsk a součinnost mezi jednotkami, aby poraženému nepříteli nebylo dovoleno ustoupit.

Neutuchající úsilí Němců zmocnit se města stůj co stůj, za jakýchkoli ztrát, dokazuje, jaký význam mu přikládali. Byla to sovětská tvrz, bylo to město se jménem Stalina, Němci nenáviděného vůdce celého protifašistického tábora, bylo to město, které i v minulosti odolalo náporům kontrarevoluce. Ale bylo to i předmostí na západním břehu velké vodní překážky, odkud by mohl být ohrožen bok a týl plánované další německé ofensivy na sever.

Německé vrchní velitelství nemělo připraveny další operační zálohy. Ofensivu na sever měla podle všeho vést zase skupina 6. armády a 4. tankové armády. Němci si představovali, že sovětský odpor u Stalingradu je poslední, že sovětské hlavní velitelství nemá větších záloh a že další ofensiva nenarazí na vážný odpor.

Sovětským předmostím na řece Don v prostoru jižně od Serafimoviče a Klětskaja, Sirotinskaja nevěnovali větší pozornost.

Německá vojska v prostoru Stalingradu byla po celou dobu v útočné sestavě. Paulusova skupina měla z dvaceti divisí třináct soustředěno přímo v městě nebo v jeho nejbližším okolí.

Rozložení nepřátelských sil bylo k 19. listopadu toto: na levém křídle byla v obraně na úseku řeky Don od Verch. Mamon po Bazkovskaja 8. italská armáda o devíti pěších divisích (jedna divise na 15 km), odtud po Klětskaja na úseku 110 km v obraně 3. rumunská armáda o dvanácti divisích (osm pěších, dvě tankové a dvě jezdecké divise, t. j. jedna divise na 9 km), v prostoru Stalingradu na frontě 170 km Paulusova skupina o dvaceti divisích (čtrnáct pěších, tři motorisované a tři tankové divise, t. j. jedna divise na 8,5 km), dále na jih byly v obraně jí podřízené sbory rumunské: 6. rumunský armádní sbor o pěti divisích na úseku 60 km (jedna divise na 11 km) a 4. rumunský jezdecký sbor o dvou jezdeckých divisích.

Zálohy skupiny armád nebylo. Jednotlivé armády měly v záloze: 8. italská armáda čtyři pěší divise, z nichž jen jedna, v prostoru Millerovo, měla vhodné umístění, 3. rumunská armáda čtyři divise, z toho dvě tankové, Paulusova skupina pouhé dvě tankové

divise, z nichž jedna byla v prostoru VS 4. armády Gumrak a druhá byla přesunuta na levé křídlo 6. armády do prostoru Věrch. Buzinovka tři dny před sovětskou ofensivou.

Sovětské velení vázalo větší německé zálohy na ostatních úsecích celé sovětsko-německé fronty aktivní činností svých vojsk. Byly to místní útočné akce hlavně u Leningradu, Starej Rusi, Rževu a Voroněže. Rovněž tak úporná obrana zakavkazského frontu, která zhatila německý útočný plán na Baku, nedovolovala nepříteli brát od armádní skupiny A větší síly.

Celkem bylo od Bogučaru po jezero Barsk (220 km jihovýchodně od Stalingradu), to jest na frontě 500 km. 48 divisí (36 pěších, 3 motorisované, 5 tankových a 4 jezdecké) na plných počtech (kromě divisí v městě Stalingradu, které ještě nebyly doplněny), a značný počet posilových dělostřeleckých, minometných, tankových a jiných útvarů. 4. letecká armáda o 4., 5. a 8. leteckém sboru měla z původních 2000 letounů asi polovici.

Sovětská ofensiva

Jakmile sovětské vrchní velitelství poznalo uskupení z německých sil, z útoku na Voroněž a z mohutného úderu ve směru na Stalingrad plán celé operace, přikročilo k přípravám vlastní ofensivy. V době, kdy Němci pronikli na řeku Volhu severně od Stalingradu a začínali svůj útok na samo město, zmocnila se 63. a 21. armáda útočnými akcemi několika důležitých předmostí na středním toku Donu. Německé velení tuto činnost pokládalo za útoky, které měly odlehčit obráncům města Stalingradu a jaké byly prováděny už předtím. Muselo však ponechat na ochranu svého levého boku více jednotek, než zamýšlelo. Tyto jednotky pak chyběly na východě.

Sovětské vrchní velitelství plánovalo zničení německého uskupení u Stalingradu obkličovacím manévrem: prolomit nepřátelskou obranu na severozápad a na jih od Stalingradu a dvěma vstřícnými údery rychlými jednotkami obklíčit jádro nepřátelských sil uzavřením vnitřního obkličovacího kruhu na řece Don v prostoru Kalače. Směr hlavního úderu byl určen z prostoru jižně od Serafimoviče přes Perelazovskij na Kalač, od jihu ve směru Caca, Kalač. Za místa průlomu byl po pečlivém průzkumu zvolen prostor Serafimovič, Klětskaja (150 km severozápadně od Stalingradu) a prostor Caca (60 km jižně od Stalingradu). Oba tyto úseky bránila rumunská vojska, jejichž bojová morálka nebyla na výši, protože bojovala za cizí zájmy a daleko od své země. K zabezpečení vnějšího obkličovacího kruhu byl plánován úder ve směru Bogučar, Millerovo prostorem 8. italské armády, z jihu na Kotělnikovskij. V souvislosti s ofensivou jihozápadního frontu byla předvídána i ofensiva voroněžského frontu ve směru na Kursk.

Provedení obkličovací operace bylo svěřeno třem frontům: jihozápadnímu (gen. Vatutin), donskému (gen. Rokossovski) a stalingradskému (gen. Jeremenko) pod společným velením gen. Žukova. K němu vyslalo sovětské vrchní velení jako stálého zástupce generálního štábu genplk. Vasilevského.

K ofensivě byly přisunuty zálohy a provedeno přeskupení na frontě. Soustředění sil a prostředků bylo provedeno za nejpřísnějších podmínek utajení. Jednotky se přesunovaly jen v noci, rozkazy a hlášení o přípravách ofensivy se nesměly podávat technickými pojiťky. Nejtěžší bylo utajit přípravy na jižním úseku průlomu, kde byla holá step; jednotky přepravované v noci přes Volhu u Stalingradu přesunovaly se do východiště podél fronty. Železniční síť byla málo výkonná a mnoho jednotek muselo konat dlouhé pochody. Přesto byly přípravy mistrovsky utajeny, takže Hitler po ztroskování „letního“ tažení sliboval svým vojákům pohodlné přezimování a nabrání sil k další, už opravdu rozhodné ofensivě.

Sovětská vojska neměla na frontě připravované operace celkovou převahu, ale utajeným vytvořením úderných skupin na místech průlomu při ponechání nejnmutnějších sil na úsecích podružných dosáhlo se na směrech úderu drtivé převahy. Armády provádějící průlom měly průměrnou hustotu dělostřelectva 60 až 90 hlavních na 1 km.

K rozvinutí průlomu a k uzavření obkličovacího kruhu byly vytvořeny rychlé skupiny: u jihozápadního frontu tři tankové sbory a dva jezdecké sbory, u stalingradského frontu dva

mechanisované sbory a jeden jezdecký sbor. Pro průlom byly jednotky silně vybaveny dělostřelectvem a tanky.

V 07.30 hod. 19. listopadu začala dělostřelecká a letecká příprava na donském úseku průlomu. V 08.50 hod. vyrazil útok tanků a pěchoty, který probíhal velmi rychle, protože dělostřelectvo a raketomety přímo smetly odpory prvních sledů obrany.

U jihozápadního frontu prolomila 5. tanková armáda obranu 3. rumunské armády na úseku 10 km, útokem na jihovýchod podél fronty obklíčila v součinnosti s levým sousedem — 21. armádou — dva rumunské armádní sbory a rychle pronikala dále na jihovýchod. Vlevo od ní na směr hlavního úderu frontu 21. armáda prolomila nepř. obranu v úseku 12 km od Klětskaja na západ, zúčastnila se obklíčení rumunských sborů, zajala je a postupovala do hloubky nepřátelské obrany.

65. armáda na pravém křídle donského frontu prolomila v těsné součinnosti s 21. armádou nepřátelskou obranu v šířce 6 km, podporovala útokem svého pravého křídla útok hlavní úderné skupiny jihozápadního frontu a útokem svého levého křídla ve spojení s 24. armádou obklíčila a zničila zadonskou nepřátelskou skupinu — jeden německý armádní sbor.

Vnější bok severního úderu zajišťovaly dva jezdecké sbory rozšiřováním průlomu na jih a jihozápad směrem k řece Čir.

Za první den pronikly tankové a jezdecké oddíly do hloubky 20—40 km, rozbíjely německé a rumunské jednotky a blízké zálohy.

Druhého dne, 20. listopadu, vyrazil po dělostřelecké přípravě útok stalingradského frontu. 51. armáda na směr hlavního úderu prolomila obranu 6. rumunského sboru severně od jezera Caca a rozvíjela další útok mechanisovanými sbory ve směru na Kalač. 57. armáda obklíčila svým levým křídlem nepřátelskou obranu v těsné součinnosti s 51. armádou a zničila dvě rumunské divise a vyslanou mechanisovanou jednotkou přetala ústupové cesty od Stalingradu na jihozápad.

64. armáda vedla hlavní úder svým levým křídlem a zabezpečovala pravý bok rychlého oddílu 57. armády. 62. armáda rozvinula útočnou činnost na celé frontě a poutala tak nepřátelské síly u Stalingradu. Jižní bok úderu stalingradského frontu zabezpečovalo jezdecké pronikáním do týlu rumunských jednotek na jih a jihozápad.

Sovětské letectvo, které od začátku ofensivy ovládalo vzdušný prostor do velké hloubky, zúčastnilo se vynikajícím způsobem boje pozemních jednotek.

Nečekaný a téměř současný úder z několika směrů (již 18. listopadu vyrazila protiofensivní zakavkazského frontu u Ordžonikidze) desorganizoval velení u nepřítele. Rumunské a německé jednotky ve směru úderů byly obklíčovány a ničeny nebo zajímány. Sovětská pěchota závodila s tanky, aby co nejdříve dokončila obklíčení. Jednotky jihozápadního frontu dospěly k Donu 22. listopadu, zatím co mechanisované jednotky stalingradského frontu bojovaly o přechod řeky Kaprovky. 23. listopadu v 16.00 hod. u osady Sovětskij vešly ve styk jednotky 21. armády jihozápadního frontu s jednotkami 51. armády stalingradského frontu — vnitřní obklíčovací kruh byl uzavřen.

Sovětské velení předpokládalo, že se Němci pokusí vyprostit z obklíčení, a to jak úderem zevnitř, tak zvenčí. Proto chránilo již při průlomu německé fronty vnitřní křídla úderných skupin útokem zabezpečovacích jednotek a vnější obklíčovací kruh rozšiřovala a chránilo ve směru na západ a jihozápad clonou jezdeckých a mechanisovaných jednotek. Mimo to byl předvídan úder levého křídla voroněžského frontu a pravého křídla jihozápadního frontu ve směru na jih a jihozápad do týlu nepřítele.

První reakcí obklíčených německých vojsk byla snaha probít se na západ. Paulus však dostal Hitlerův přímý rozkaz zůstat na místě a udržet prostor Stalingrad přes zimu jako východiště pro další ofensivní operace. Pokusy záloh narychlo stažených z jiných úseků fronty, prorazit vnější obklíčovací kruh na řekách Čir a Don byly odraženy. Proto začalo německé vrchní velitelství tvořit dvě silnější skupiny, aby obnovilo spojení s obklíčenými vojsky:

skupinu v prostoru Tormosin, Morozovsk ze tří divisí letecké pěchoty, dopravených

letouny z Německa, z jedné tankové divise, částí pěti pěších a zbytků rumunských dvou pěších a jedné tankové divise; tato skupina měla překonat nejkratší vzdálenost od Paulusovy armády, t. j. 55 km;

tankovou skupinu Mannsteinovu v prostoru Kotělnikovskij, složenou z jedné tankové divise předsunuté z Kavkazu, z jedné tankové divise od Brjanska, z jedné tankové divise převezené z Francie a ze zbytků rumunských jezdeckých divisí rozdrčených na jih od Stalingradu.

Mannsteinova skupina, vzdálená 120 km od obklíčených jednotek, vyrazila 12. prosince úderem soustředěnými silami ve směru Kotělnikovskij, Marinovka, pronikla zabezpečovacími oddíly stalingradského frontu a postupovala na severovýchod. 15. prosince narazila na připravené obranné postavení na řece Aksaj, kterým pronikla teprve po čtyřech dnech vysilujících bojů. Její další postup byl velmi pomalý.

Avšak již 16. prosince začal na severozápadě nový útok voroněžského a jihozápadního frontu. Sovětské jednotky rozrazilily nepřátelskou obranu a rychle postupovaly do týlu italských, německých a rumunských jednotek v obraně na západním břehu řeky Čir. Německá skupina, shromažďovaná s obtížemi v prostoru Tormosin, ani nezačala plnit svůj úkol, t. j. průlom, plánovaný na nejkratší směr k Paulusově armádě, nýbrž musilo ji být použito po částech k obnovení souvislé fronty před útočícím jihozápadním frontem.

Týl Mannsteinovy skupiny byl ohrožen jednak jednotkami stalingradského frontu, které ji napadaly ze všech stran, jednak zmatkem v prostoru Tormosin. Ale Mannstein útočil ještě dále na severovýchod. Pronikl až k řece Mýškova, t. j. téměř na poloviční vzdálenost k svému cíli. Tam však byl sovětskými zálohami 24. prosince poražen a obrácen na ústup, při kterém se jen stěží podařilo částí jeho sil probít se zpátky. Ústup této skupiny mařily i čelní jednotky stalingradského frontu, které mezitím postoupily dále na jihozápad.

Do 31. prosince 1942 dosáhly sovětské jednotky železnice Kantěmirovka, Millerovo — postoupily tedy až o 200 km — blížily se k Morozovsku a Tormosin, obsadily Kotělnikovskij a postupovaly na celé frontě k jihozápadu. Vzdálenost mezi vnitřním a vnějším obklíčovací kruhem měřila na nejužším místě již 120 km a německé velení nemělo naděje, že v tomto prostoru bude moci obnovit aktivitu. Přesto Hitler trval na svém rozhodnutí, aby se Paulusova skupina déle bránila. Její další odpor měl však pramalý význam. Projevoval se jen poutáním sovětských sil určených k jejich likvidaci.

Zničení obklíčeného nepřítele

V obklíčení v prostoru Stalingrad, Borodkin, Marinovka, Cyběnko bylo dvaadvacet divisí 6. armády a 4. tankové armády s velitelstvím 6. armády. Bylo to patnáct pěších divisí (v tom jedna rumunská), tři motorizované, tři tankové divise a jedna rumunská jezdecká divise, dále armádní útvary v počtu šesti dělostřeleckých a dvou minometných pluků, dále letecké jednotky, celkem 330 000 mužů. Až na dvě tankové divise, které byly v záloze, byly všechny vyšší jednotky v obraně na obvodu 174 km (na jednu divisi průměrně 8 km). Velitelství 6. armády bylo v Gumraku, letiště u Gumraku, Pitomniku a Bol. Rossošky. V obklíčení nebylo velitelství 4. tankové armády, které uniklo na jihozápad.

Prostor podoby nepravidelného oválu s osami západovýchodní 60 km a severojižní 40 km byl pod neustálými útoky sovětského letectva a dalekonosného dělostřelectva. Sovětské jednotky v Stalingradu nepřestaly útočit. Na ostatní frontě obklíčení podnikaly místní akce k získání vhodných východišť a opevňovaly se, hlavně proti směru na západ a jihozápad. Celkem zanechalo sovětské velení na likvidaci obklíčených sil mnohem slabší síly, než měl obklíčený nepřítel.

V obklíčené skupině se začal brzo projevovat nedostatek potravin, léčiv a střeliva některých druhů. „Vzdušný most“, který nařídil Hitler udržovat k zásobování a odsunu, přestal fungovat kolem 10. ledna, když ztráty dopravních letounů přesáhly číslu 600, a stíhacích letounů, které je doprovázely, počet 400. Nedostatek všech potřeb podporoval

vznik a rozšíření chorob. Morálka rychle upadala. Jedině drakonická opatření velitelů a strach před zajetím, které bylo líčeno Goebbelsovou propagandou v hrůzných barvách, udržovaly jádro Paulusovy skupiny pohromadě.

Sovětské vrchní velitelství pověřilo likvidací obklíčených německých sil donský front, který převzal od stalingradského frontu 62., 64. a 57. armádu. K přípravě a řízení operace vyslalo jako svého zástupce genplk. děl. Voronova.

Operace byla plánována ve třech obdobích:

1. zničení nejlepších německých jednotek v západní části hlavním úderem od severu, současně likvidace německých sil v severovýchodní části vstřícnými útoky ze středu Stalingradu a od severu na Gorodišče;

2. zničení nepřítele v prostoru na západ od Stalingradu až po železnici Gumrak, Voronovo;

3. zničení nepřítele ve střední části prostoru.

Sovětské útoky měly od řeky Rossoška a Červlennaja směřovat na východ podél četných hlubokých koryt, které by silně překážely postupu jiným směrem.

Výzvu vrchního sovětského velitelství ke kapitulaci Paulus odmítl.

Proto v 09.00 hod. 10. ledna 1943 vyrazil po 55minutové dělostřelecké a letecké přípravě útok k provedení prvního období. Hustota dělostřelectva a minometů byla u severní skupiny 165 hlavní na 1 km, jinde 120 až 170 hlavní. Nepříteli byly způsobeny velké ztráty, asi $\frac{1}{10}$ celkového počtu. Části se však podařilo ustoupit na východní břeh řeky Rossoška a Červlennaja do bývalých sovětských obranných postavení. Sovětská vojska nepřestávala útočit a místními útoky vyháněla německé jednotky ze zákopů a úkrytů do zasněžené stepi. V jižní části se nepřítel zachytil na řece Červlennaja.

Útok ve východní části vázl pro zoufalý odpor silně opevněných ohnisek odporu. Proto sovětské vrchní velení pružně změnilo provedení a zařadilo likvidaci středního prostoru hned po zničení nepřítele v západní části.

Ráno 15. ledna přistoupila sovětská vojska k provedení likvidace od západu. Nepřítel utrpěl další velké ztráty, pokoušel se však ogranisovat odpor na dalším bývalém obranném stalingradském obvodu Borodkin, žel. stanice Voronovo. Paulus přenesl své VS přímo do Stalingradu, asi 8 km na jihozápad od VS gen. Čujkova.

Sovětská vojska vyrazila k dalšímu útoku 22. ledna a 26. ledna se spojila v prostoru Mamajovy mohyly s jednotkami 62. armády, které se probíjely na západ. Tím byly zbytky německých jednotek, které se bránily v stalingradských zříceninách a v nejbližším okolí na západ, rozděleny na dvě části: severní (prostor Stalingradského traktorového závodu a Barikád) a jižní (ve střední části města). Odpor demoralisovaných německých skupin byl v pouličních bojích rychle lámán. 31. ledna se vzdal s jižní skupinou Paulus, před několika dny povýšený na říšského maršála, 2. února severní skupina.

Tímto dnem skončila stalingradská bitva, která trvala od 14. září 1942, tedy čtyři a půl měsíce. 6. německá armáda a 4. tanková armáda, určené Hitlerem pro konečnou ofensivu na hlavní město Sovětského svazu, přestaly existovat. V době od 10. ledna do 2. února bylo zajato přes 91 000 mužů a na bojišti zůstalo 147 000 mrtvých Němců a všechen materiál obou armád.

V době likvidace obklíčeného nepřítele se však vojska voroněžského, jihozápadního nově zřízeného jižního a zakavkazského (později severokavkazského) frontu nezastavila. Po zničení pokusů nepřítele spojit se s obklíčenými vojsky vyrazily sovětské armády od Voroněže po Kavkaz jako lavina na západ, ničící a zajímající jednotky německé i jejich vasalů. Tak koncem ledna bylo západně od Voroněže zajato osm nepřátelských divíí a 100 km odtamtud na jih sedmáct divíí. Ve dnech, kdy byla skončena likvidace posledních německých odporů v městě Stalingradu, osvobodila sovětská vojska útokem Kursk, kde získala významné nástupiště pro další ofensivní operace, Vorosilovgrad, Rostov, Krasnodar a došla až k Charkovu. Zisk německé letní ofensivy roku 1942 byl ztracen a německo-fašistická vojska byla slabší o více než milion mužů a materiál 112 divíí.

Sovětská armáda zvítězila v těžkém boji. Jednotky určené k obraně prostoru Stalin-

gradu musely nejprve vést úporné obranné boje na postaveních 110 km na západ, na rozkaz ustoupily a bránily se na řece Don; tytéž jednotky pak postavily hráz německému útoku v samém městě.

Zvítězil sovětský voják, sovětský velitel, sovětský dělník i sovětský kolchozník.

Stalingradská bitva je triumfem sovětského vojenského umění. Její význam byl strategický, neboť definitivně ukončila německé pokusy rozhodnout válku široce založeným manévrem. Sama předvídajíc, sovětská strategie připravovala nepříteli situace jím nepředvídatelné. Málomterý nepřítel to přiznal tak nepokrytě, jako sám Hitler, který si veřejně postěžoval, že ve válce se Sovětským svazem má co činit s nepřítelem, na kterého nestačí obvyklá měřítka. Ofensivní operace nepřitele použilo sovětské velení k tomu, aby tím pevněji uchopilo iniciativu do rukou a připravilo nepříteli rozhodující porážku.

Obranné období bitvy i její období útočné jsou vítězstvím sovětského operačního umění. Sovětské velení použilo obojího druhu obrany již v začátcích operace: posílení v prostoru Voroněže a na dalším toku řeky Don po velký ohyb, v prostoru Stalingradu, naproti tomu manévrově na směr Vorosilovgrad, Stalingrad. Šetříc silami pro rozhodný okamžik, využívalo maximálně několika terénních překážek (řeky, města).

Vycházejíc z obranného boje, připravilo podmínky pro ofensivu. Provedlo největší obklíčovací bitvu dějin, při které nikdo z obklíčených neunikl zajetí nebo zničení.

Sovětská armáda ukázala ve stalingradské bitvě znovu a v stoupající míře řadu vynikajících vlastností.

Nacistická zvěrstva v okupovaných územích naučila sovětské vojáky, že nepřítel třeba z celé duše nenávidět a ničit. Vojáci odvrhli shovívavost k nepříteli, stali se tvrdšími. Armáda byla čím dál tím víc vybavována nejmodernějšími i obrannými útočnými zbraněmi a bojovou technikou. Význam dělostřelectva proto stále stoupal. To se projevilo zejména v dělostřelecké přípravě a v dělostřeleckém útoku 19. a 20. listopadu 1942, kdy byl tankům a pěchotě velmi usnadněn postup. Proto byl 19. listopadu prohlášen za Den sovětského dělostřelectva. Změnila se sestava rychlých skupin. Vedle jezdeckých jednotek se objevily rychlejší a průraznější tankové a mechanisované sbory, které byly cvičeny k rozvíjení průlomu, k útoku na zálohy a k hlubokým akcím do týlu nepřitele s cílem obklíčit a ničit. Letectvo pokročilo v součinnosti s pozemními vojsky a stalo se pravou metlou německým tankům. Úsilovně byly zpracovávány zkušenosti ze současné války. Polní řád z roku 1936, který byl nejmodernějším Polním řádem všech armád, byl podroben kritice. Ukázalo se, jak lépe využít účinnosti všech palebných prostředků a vyhnout se tvoření velkého počtu sledů u menších jednotek. Došlo se k závěru, že divise druhého sledu třeba zasahovat nikoli proto, aby zesílily opotřebované divise prvního sledu, ale aby je vystřídaly nebo aby rozšiřovaly průlom. Bylo třeba dosáhnout součinnosti na bojišti jak druhů vojsk, tak vyšších jednotek, a to nejen divisí, ale i armád a frontů.

S takto připravenou armádou mohlo sovětské velení provést složité a rychlé operace k obklíčení a zničení velkých skupin nepřitele.

Velitelský sbor byl seznamován se zkušenostmi doplňujícími i měnícími dosavadní Polní řád a pečlivě školen a cvyk jednotek stále zdokonalován podle Bojového řádu pěchoty vydaného v říjnu 1942.

Právě bitva u Stalingradu potvrdila učiněné závěry, a proto mohl být roku 1943 vydán již návrh nového Polního řádu, kterým — doplněným roku 1944 jen ve dvou částech — se řídili sovětské velitelé ve všech dalších bojích do vítězného ukončení. (Je třeba říci, že tento Polní řád je i základním operačním předpisem naší armády.)

Vítězství Sovětské armády bylo vítězstvím světového významu. Bylo dílem soudruha J. V. Stalina. Stalin odhalil nepřátelský záměr obchvatu hlavního města Svazu od východu, Stalin položil důraz na to, že Stalingrad a střední Don musí být hájeni a uhájeni. Stalin byl původcem myšlenky obklíčovacího manévru. Stalinovo slovo nadchlo všechny sovětský lid k nutnému pracovnímu vypětí. Podle Stalinových směrnic a nařízení pak se na vítězství podíleli svým mistrným řízením operací ostatní vojevůdci stalinské školy.

Stalingradská bitva a stalingradské vítězství je částí Veliké vlastenecké války Sovětského svazu. Tato válka byla vedena ze sovětské strany podle zásad sovětské vojenské vědy. Vítězství bylo připravováno trpělivě, postupně a cílevědomě podle Stalinovy poučky o činitelích rozhodujících o výsledku války.

Význam stalingradského vítězství byl nesmírný jak pro Sovětskou armádu, tak pro boj všeho pokrokového lidstva proti fašistickým utlačovatelům. Vítězství samo bylo nejlepším povzbuzením národů porobených Německem, neboť prokázalo neporazitelnost Sovětské armády i za nejtěžších podmínek, její převahu nad německou. Bylo východiskem dalších vítězství. Ukázalo nejkrásnější vlastnosti všeho sovětského lidu, odhodlaného k jakýmkoli obětím v zájmu milované vlasti. Potvrdilo, že německá armáda je porazitelná. Zabránilo vstupu Turecka a Japonska do války po boku Německa a uspišilo rozklad Osy. Stalingradské vítězství vzbudilo obrovské nadšení lidí na celém světě vyjímaje hrstku imperialistických politiků a kořistníků, kteří spekulovali na to, že Stalingrad padne a s ním i vůle Sovětského svazu k dalšímu odporu.

Sovětská armáda, ověněná dalšími skvělými vítězstvími, je dnes bezpečnou záštitou svobody, demokracie a pokroku proti všem pokusům směřujícím k zotročení lidstva.

Náš vrchní velitel, prezident republiky soudruh Klement Gottwald řekl r. 1929 v československém parlamentě na adresu československé buržoazie, že se naši komunisté chodí do Moskvy učit, jak svrhnout svou buržoazii. Nyní, kdy se výcvik československé armády provádí podle vzoru armády Sovětské, můžeme na adresu světových imperialistů říci: Ano, my se chodíme učit do Moskvy, víte co? My se od Stalinových velitelů, vítězů od Stalingradu i Berlína, učíme, jak porazit fašistické agresory. A vy víte, že sovětské vojáky jsou v tom mistři, řeknou vám to i vaši instruktoři, němečtí generálové, poražení u Stalingradu a u Berlína!

- Náčrtý: 1. Ztroskotání německé ofensivy na dolní Volhu a Kavkaz
2. Boje na přístupech k Stalingradu
3. Porážka Němců pod Stalingradem
4. Ničení obklíčeného nepřítele u Stalingradu

Literatura: J. V. Stalin: O Veliké vlastenecké válce Sovětského svazu

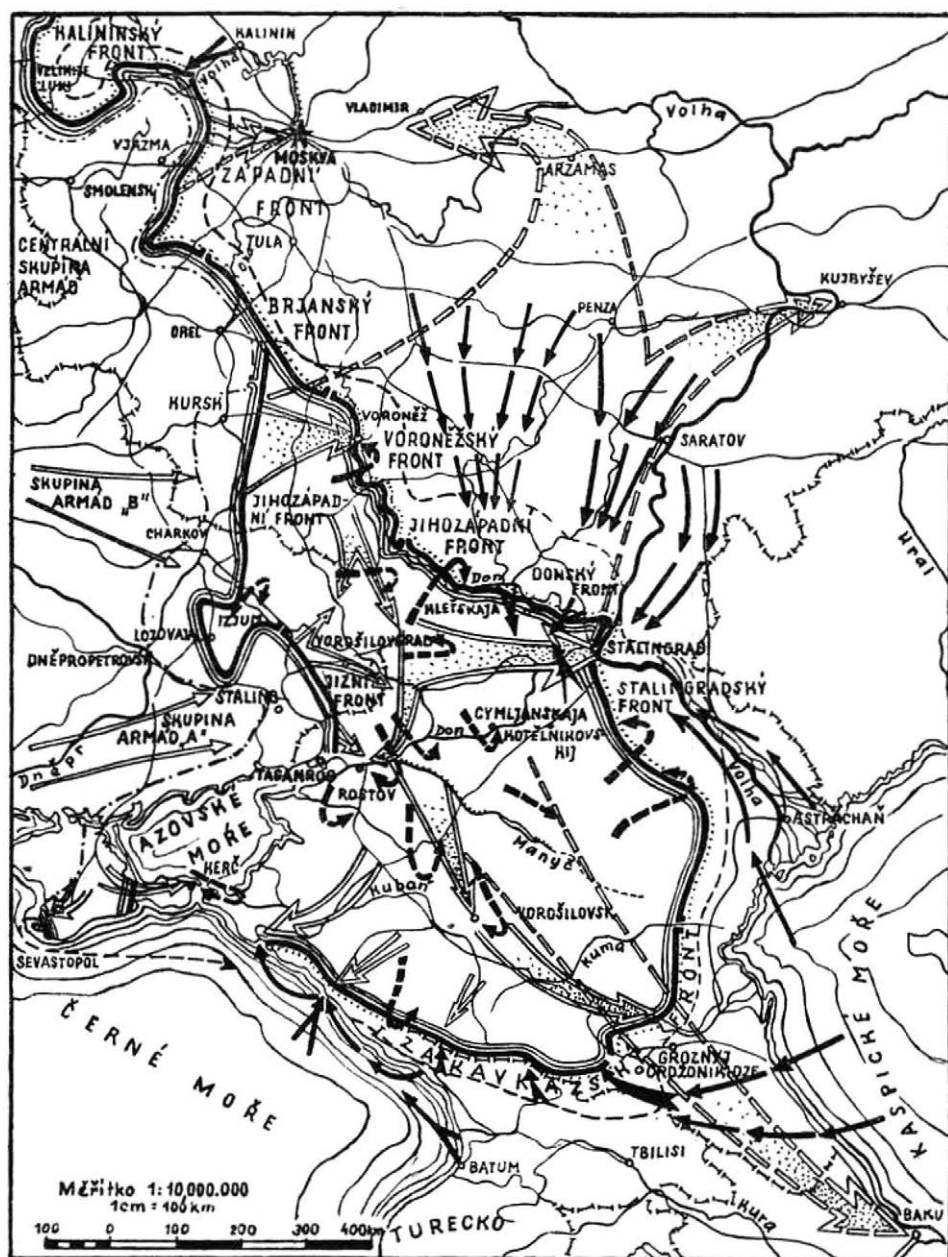
N. M. Zamjatin: Bitva u Stalingradu

J. M. Klimov: Veliká stalingradská bitva

Polevoj ustav Krasnoj armiji (Projekt) z r. 1943 a 1944

Články v sovětských časopisech Vojennaja mysl, Artillerijskij žurnal, Vestnik vozdušnogo flotu, Vojennyj vestnik

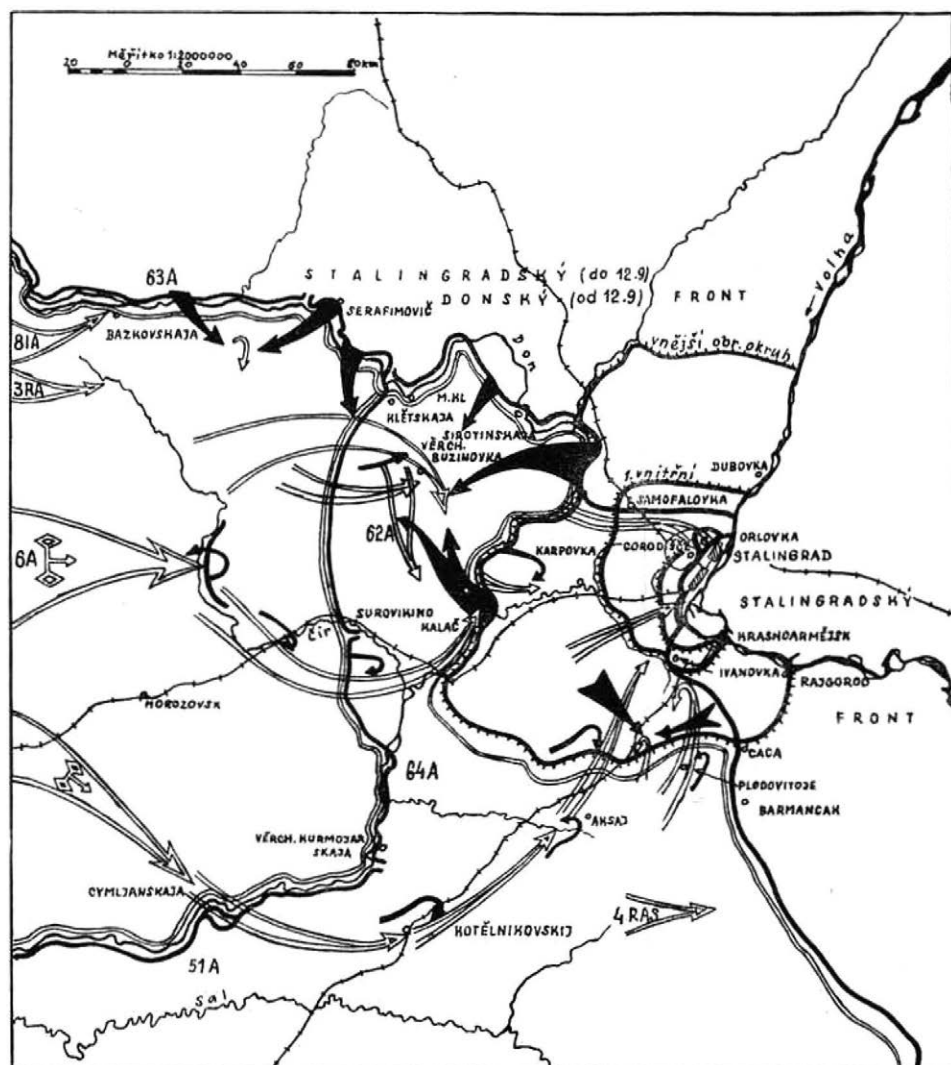
Ztroskotání německé ^{ofenzivy} ofenzivy na dolní Volhu a Kavkaz (červen — listopad 1942)

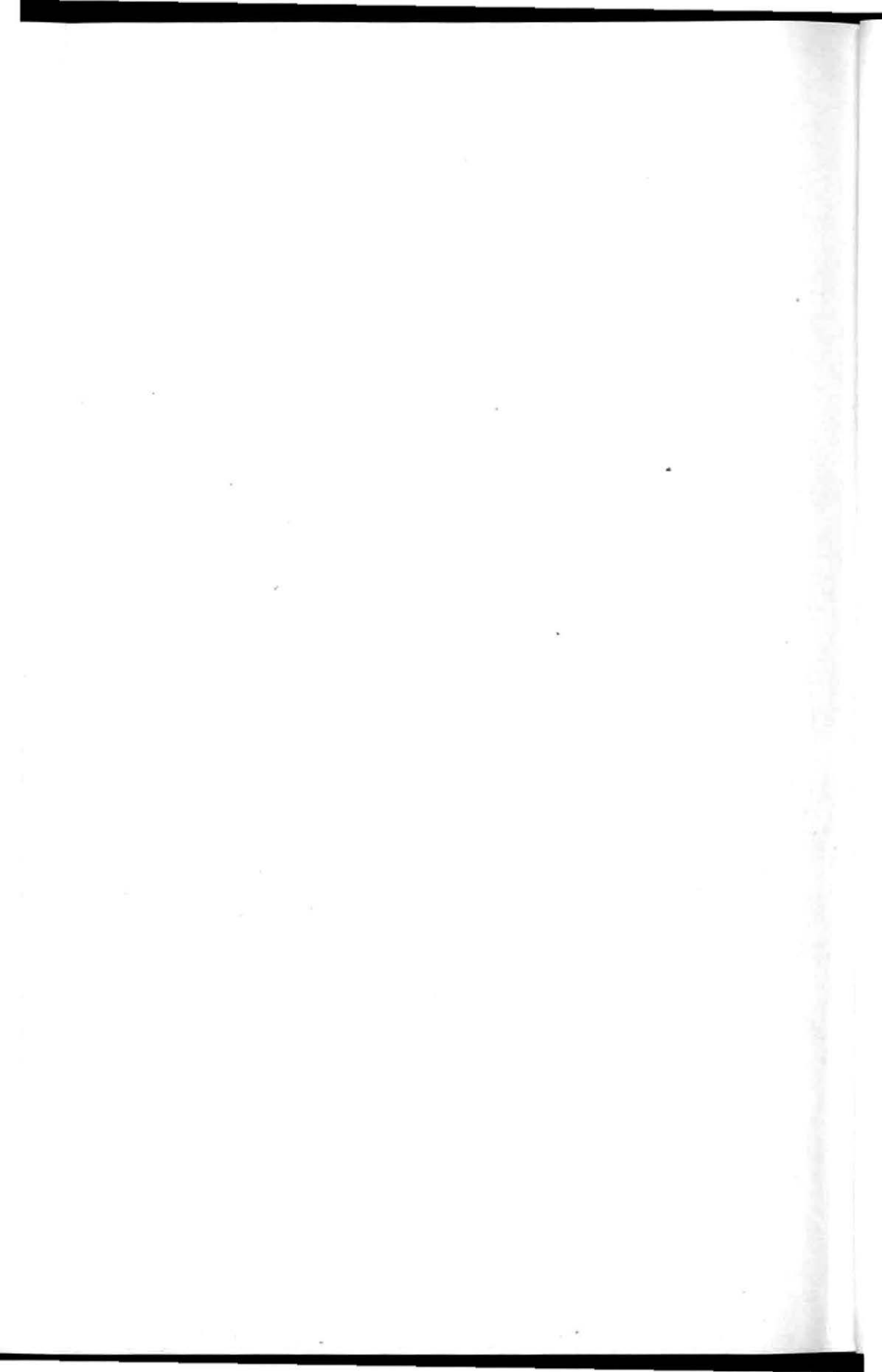
Náčrt 1

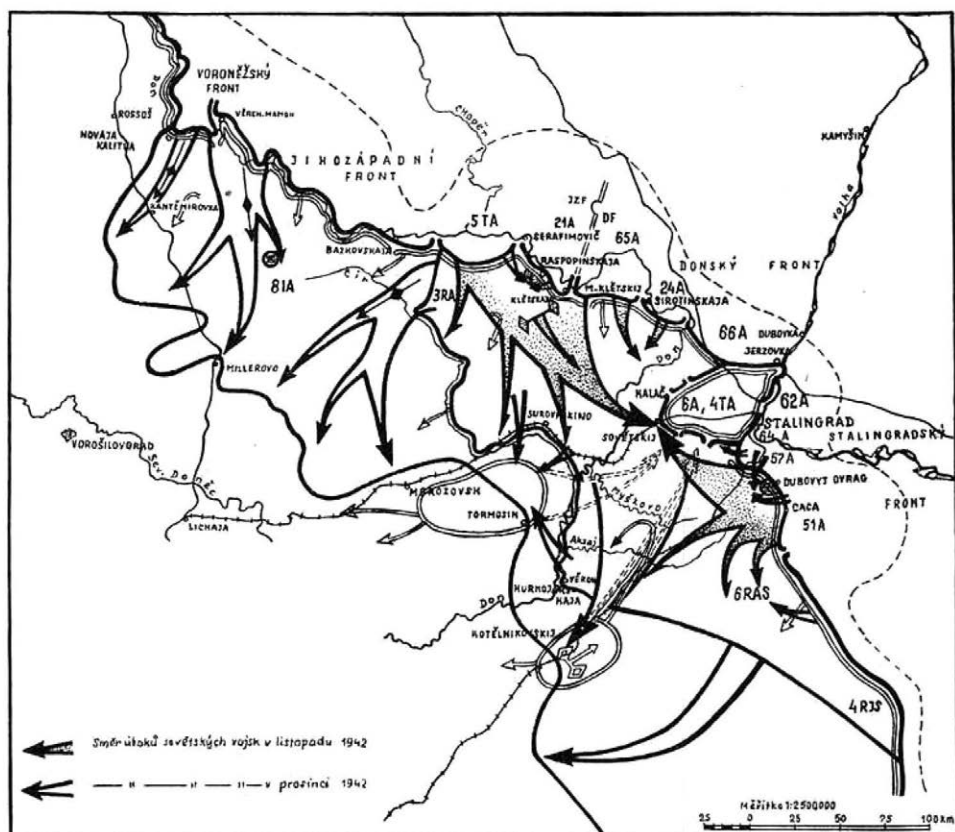
Boje na přístupech k Stalingradu (17. červenec—13. září 1942)

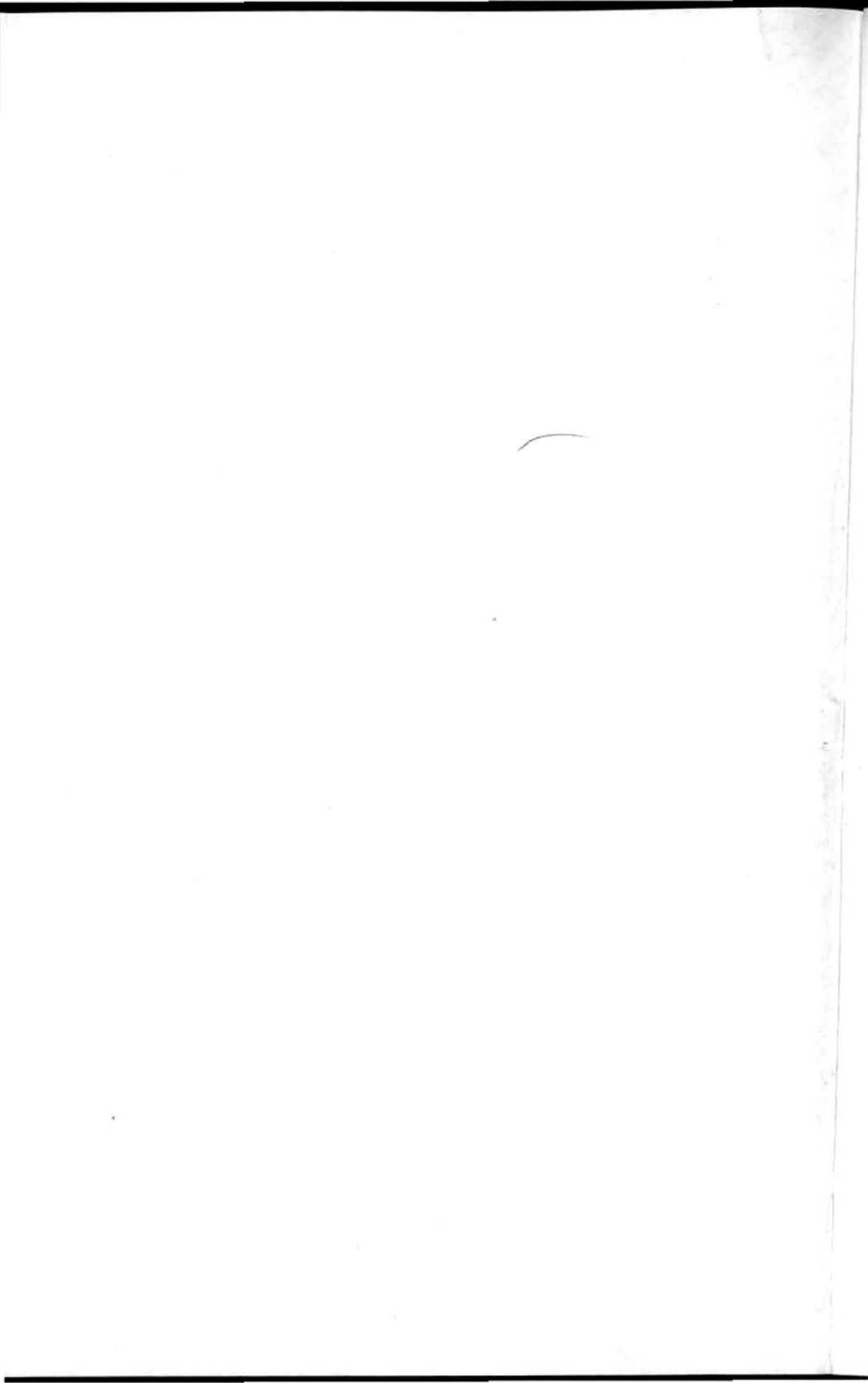
Náčrt 2

Porážka Němců pod Stalingradem (19. listopad — 31. prosinec 1942)

Náčrt 3

Ničení obklíčeného nepřítele u Stalingradu (10. 1. — 2. 2. 1943)

